

Свобода и робство в БОТЕВАТА поезия

В Ботевата лирика възрожденските литературни процеси достигат до необозримо висок творчески връх, като реалната действителност и трансценденталните визии на поета са намерили своето комплицирано и сгъстено изражение . Словото – унищожавашо и съзиждащо, изобличаващо и утвърждаващо – се отличава с вулканични емоционални и мисловни изригвания и с мълчание, в което крещят душата ,сърцето и будната съвест на една личност, изправила се в титанично единоборство с предизвикателствата на злото – пасивността и застоя , с робската покорност и потъпкването на свободния човешки дух в национален и световен мащаб. В Ботевата поезия ярко се отличава корелацията “робство – свобода” съпътствана от мисълта за бунт и борба.

Авторът на “Хаджи Димитър” и “Борба” притежава най-широко разбиране за робство и свобода чрез идеята за бунт и борба. В поезията той ги изобразява в трите им аспекта – политически, социален, и духовен – свързани с национално-конкретното, с общочовешкото и философското. Широтата на Ботевия поглед и възможностите му за дълбинно проникване а проблемите способстват за вариативното разгръщане на откритите основни тематични кръгове на възрожденската ни литература.

Разбирането за робството като лишаване на човека от правда и свобода прозвучава още в първото публикувано стихотворение “Майце си” , което има биографична основа. В Русия младият човек се сблъсква с нови, различни от българските, форми на насилие над човека и споделя драматичните сви преживявания в протесто-елегичен тон: “и срещам това що душа мрази”.

В универсалния образ на робството от историческото настояще Ботев включва разбирането си, че то физически и духовно принизява и унищожава народа и отделната личност. Поетът не рисува образа на националния поробител, а внушава неговата отвратителност с метафорично- петонимния израз “турчин, че бесней /над бащино ми огнище”. Съдържащ като основна характеристика на тирана – жестокостта, варварството и демоничното зло. В елегично-сатиричното стихотворение “ В механата” поробителят е назван с думата “ тиран”, която поради по-широкия си спектър от значения, отколкото “поробител”, увеличава негативното в образа му :

А тиранинът ъ върлува

и безчести край наш роден :

коли, беси,бие, псува

и глоби народ поробен.

В Ботевата поезия присъстват елементи, конкретно или символно назоваващи робската жестокост и безправието: бесило, кол, тъмница окови, хомот, вериги, нож, заколение, гроб, както и визии, внушаващи тотално страдание и зло. Удивителна по своята експресивност е строфата от “Елегия”, всеки стих от която е художествен фрагмент от образа на физическо насилие и смърт:

Сочи народът, и пот от чело

Кървав се лее над камък гробен;

Кръстът е забит във живо тяло,

Ръжда разяда гложгани кости,

Смок е засмукал живот народен,

Смучат го наши и чужди гости!

Ботев съчетава в едно народности представи за страдание и оригинални поетични образи, н които кръстът – християнски символ на мъченичеството – е трансформиран в метафоричен знак на национално страдание.

Посредством селата на поетическото художествено изображение, Ботев внушава , че в пространствено отношение условната, метафорична среда на полето е място да разгръщане разрушителната стихия на робството. В “ Хаджи Димитър” над полето се носят тъжни песни на жетварки-робини, а в “ Обесването а Левски” с повилнелите вихри снежното поле напомня картина от Дантевия “Ад”. Възприема се от читателя като драматична метафора на робството, сковало в ледените си прегръдки скръбната родна земя и отнело от майката родина нейния най-всеотдаен син.

Робството се оглежда и в страдалческия лик на майката, в нейните сълзи и тревоги. Разнообразни са интерпретативните варианти в разгръщане образа на майката в “Майце си”, “На прощаване”, “Хайдуги” и “Пристанала”. В движението на този образ от конкретност към обобщеност Ботев следва възрожденската традиция за синтезното му сливане с образа на родината. Метафоричното разкодиране на синтезното послание прозвучава в елегично-съкровено двойно обръщение в началните стихове на “Обесването на Левски”:

О, майко моя, родино мила,

Защо тъй жално, тъй милно плачеш?

В контраст със стихотворението “Хаджи Димитър”, където думите “пея” и “песен” прославят героя, в “Обесването на Левски”ключовите думи стават “плача” и “плач”, които внушават величието на Апостола чрез безмерната скръб на лирическият говорител, на родината и на народа ; мултиплициран в жени , старци и деца.

В елегичното стихотворение за трагичната гибел на Апостола внушенията да тиранията като страшно, деструктивно зло са най-силно въздействащи.

Наслагването на слухово-зрителни представи : граченето на гарвана , виенето на псета и вълци , плачът , писъците и молбите на обезсърчен народ, димното поле , депресивният звук на понесените по него тръни “и студ, и мраз и плач без надежда”- градира драматичното настроение и то достига до усещането да тотална безизходност от страданието и злото.

Най-страшен символен образ на робството е дакрилото хоризонта “черно бесило”, което съзнанието ни възприема като огромен кръст на в страданието, чрез което извън текстовото бесило се изравнява с кръста на Спасителя. Така е интерпретиран по-късно поетическият патриотичен взор на Иван Вазов.

В Ботевия мироглед робството има социална характеристика. Тревогата на поета идва от идеята за нов вид робство, нравствено деформиращо социалното съзнание на чорбаджии и търговци, отделени от двоя народ. Затова техният образ в “Хайдути”, “Елегия”, “На прощаване”, “Борба”, “В механата” и “Патриот” се налага с моралната им деградация: “сюрмашки изедник”, “сироти колко той е ограбил и пред олтара бог е измамил”, “ за злато търговец е жаден”, “граби подъл чорбаджия”.

Най-осезаем е като образ в тази поредица е вуйчото на Чавдар от незавършената поема “Хайдути”, изобразен от зрителния ъгъл на разбунтувалото се чувство за човешко достойнство у “синът на Питка Страшника.

Към негативното в социалната му същност се наслагва презрението към народните закрилнице. Думите му, насочени срещу тях , разкриват не само омраза, а и грозно злорадство от мъченическата им смърт. Те са изпълнили душата на Чавдар със силен гняв и оправдана ненавист:

Час по час □ да ме нахоква,

Че съм се и аз увълчил,

Че човек няма да стана,

А ще да гния в тъмница,

И ще ми капнат месата

На Кара баир на кола!...

В поезията си Ботев изключва от българската общност чорбаджиите родоотстъпници. Отрича ги посредством конфронтацията им с народната песенна прослова на хайдутите закрилници и на бунтовниците, борци за национална свобода.

презрение към хората с егоистичен еснафски морал и антиборчески настроения изпълва и в сакрално-изповедното слово на лирическия АЗ , чийто адресат е майката:

нито пък слушай хората ,

дето ще кажат за мене

“нехрани-майка излезе”...

(“На прощаване”)

